

Pregledi i osvrti

Prethodno priopćenje UDK 1 (091) / Fink

Primljeno 11. 01. 2006.

Milan Kangrga

Laurenčićeva 8, HR-10000 Zagreb

Sjećanje na Eugena Finka

Uz proslavu stogodišnjice rođenja filozofa Eugena Finka (1905.–2005.)

Sažetak

U Freiburgu je, u prosincu 2005., održan filozofski skup posvećen Eugenu Finku, jednom od najznačajnijih filozofa našeg vremena. O Finku kao filozofu, ali i kao prijatelju, govorio je i autor ovog članka, ističući Finkov interes i doprinos filozofskim zbivanjima na našim prostorima; kao predavača, sudionika u radu poznate »Korčulanske ljetne škole« i kao člana Redakcijskog savjeta časopisa Praxis.

Ključne riječi

Eugen Fink, filozofski skup, doprinos filozofiji

Od 8. do 12. prosinca 2005. održan je u Freiburgu, u prostorijama Katoličke akademije, filozofski skup u organizaciji freiburškog Arhiva Eugena Finka, u čast stogodišnjice rođenja Eugena Finka (1905.–1975.), jednog od najznačajnijih njemačkih filozofa 20. stoljeća.

Skupu je prisustvovalo oko 70 sudionika, a među njima i 15 predavača iz Španjolske, Italije, Švicarske, Austrije, Letonije, Ukrajine, Sjedinjenih Američkih Država, Japana, Njemačke, Hrvatske (Damir Barbarić i Milan Kangrga iz Zagreba), te Srbije i Crne Gore (Milan Uzelac iz Novog Sada). Posljednjeg dana skupa, obitelj Fink je pripremila svečanu večeru za sve učesnike, uz zahvalu za sudjelovanje na simpoziju u Finkovu čast.

Nekoliko dana prije početka simpozija izišla je obimna knjiga – zbornik u povodu stogodišnjice Finkova rođenja, koji je uredio dr. Anselm Böhmer. Pored mnogih priloga, u zborniku su objavljeni i članci Milana Kangrga (»Uz tezu Eugena Finka: Etika i temelji u fizici«) i Gaje Petrovića (»Uz problem tehnike u Eugena Finka«). Zborniku je dodana i Finkova biografija te bibliografija svih njegovih djela, kao i prijevodi na strane jezike (uključujući hrvatski i srpski jezik).

U izdavačkoj kući Königshausen & Neumann iz Würzburga izlaze uskoro, u povodu stogodišnjice rođenja, cjelokupna djela Eugena Finka u dvadeset svezaka.

Moje izlaganje na navedenom skupu nosilo je naslov »Uz sjećanje na mojog dobrog prijatelja Eugena Finka«, a ovdje ga navodim u cijelosti.

Poštovane dame i gospodo!

Pozdravljam sudionike simpozija i cijelo prisutno društvo!

Ne želim ovdje danas držati predavanje o filozofiji Eugena Finka jer je moj prilog njemu u čast, uz stogodišnjicu njegova rođenja, objavljen u zborniku

Eugen Fink: socijalna filozofija – antropologija – kozmologija – pedagogija – metodika (Eugen Fink: Sozialphilosophie, Anthropologie, Kosmologie, Pädagogik, Methodik), u izdanju poduzeća Königshausen & Neumann (Würzburg, 2005.). Htio bih zato ovom prilikom kazati nekoliko riječi sjećanja na mojeg dragog prijatelja Eugena Finka.

Fink je bio prvi inozemni profesor filozofije koji je nakon Drugog svjetskog rata održao u Zagrebu predavanje – kao što se sjećam, bijaše to 1954., dakle devet godina nakon rata – i to u Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta. Fink je održao predavanje o pojmu rada.

Nakon tog prvog susreta bio je Fink još mnogo puta kao predavač u Zagrebu ili kao aktivni učesnik na zasjedanjima poznate Korčulanske ljetne škole (1964.-1974.). Fink je, osim toga, bio jedan od članova Redakcijskog savjeta zagrebačkog časopisa *Praxis*, gdje je vrlo često objavljivao svoje priloge. Jedan izvanredan prilog Eugena Finka objavljen je 1966. godine u *Praxisu* pod »provokativnim« naslovom »Likvidiranje produkata«.

Kad kažem »provokativan« ili »provokatorski«, tada se pod time može shvatiti dvostruko:

Prvo, nakon objavljivanja tog Finkova priloga, oveće rasprave, mi smo (moj, nažalost, već pokojni kolega Gajo Petrović i ja, obojica suosnivači časopisa *Praxis*) Eugenu tobože ozbiljno »prebacili« u jednom razgovoru 1967. na Korčuli na ovaj način:

»Kako možeš, Eugen, kao filozof, uopće govoriti o likvidiranju; da, dobro, produkata, ali mogao bi također dodati, na primjer, i 'čovjeka', čime dobivamo 'likvidiranje čovjeka', a to nije lijepo od tebe!«

Eugen se pritom nasmiješio i odgovorio, također tobože ozbiljno:

»Vas dvojica pokvarenjaka... Zna se vrlo dobro što se može i treba razumjeti pod onim 'likvidno', naime nešto tekuće, tečno, plastično. Riječ je dakle o tečnosti proizvoda, koji time prestaju biti čvrsti ili skrućeni predmeti!« No, dobro, bijaše to samo jedna šala s naše strane, što je Eugen dobro shvatio!

Drugo, međutim, Fink je bio tim pojmom »likvidiranja« vrlo blizu biti ili pravoj srži klasične njemačke filozofije, gdje je već u Kanta s njegovim pojmom »predmetnosti predmeta« (*Gegenstandlichkeit des Gegenstandes*) ukazuje i sumišlja pritom na ono što leži »iza« tog predmeta, naime odnos, ljudski, čak štoviše – povijesni odnos. Time pak započinje, doduše tek započinje, ono što nazivamo spekulacijom, premda sâm Kant to spekulativno identificira još s pukom teorijskim, što je, naravno, daleko od dospijevanja do istinskog pojma spekulativnoga! Tek je Fichte pokazao i dokraja izveo što spekulacija istinski znači. Nažalost, još se do danas o spekulaciji govori i piše u tom kantovskom smislu, dakle kao o pukoj teorijskoj poziciji.

Nešto slično tom pojmu »likvidiranja« u Finka naći ćemo – s obzirom na blizinu klasičnoj filozofiji – u njegovoj knjizi pod naslovom *Priroda – sloboda – svijet (Natur – Freiheit – Welt, 1992.)*, gdje se sloboda, kao taj »srednji član«, misli kao mogućnost kojom priroda postaje svijetom, ili točnije: kojom se priroda pretvara u svijet, što neposredno odmah asocira na početak Hegelove *Logike* onim postavljanjem: Bitak – ništa – postajanje (Sein – Nichts – Werden), pri čemu je ono ništa mišljeno kao mogućnost, dakle povijesni čin, pomoću kojega postaje i bitak i postajanje. Za Finkov odnos spram klasične filozofije – čime je ujedno pokazao da se dobro udaljio od svog učitelja Husserla, kojemu je jedno vrijeme bio i asistent – najbolji je dokaz to što je objavio opsežnu knjigu o Hegelu, prije svega o njegovoj *Fenomenologiji duha*, o čemu uostalom sâm Husserl nije imao pojma, a pitanje je je li on to Hegelovo djelo uopće i čitao?!

Kad ovdje želim naglasiti da je Fink, s jedne strane, bio jedan od članova Redakcijskog savjeta časopisa *Praxis*, a s druge strane, čest sudionik Korčulanske ljetne škole, što je trajalo deset punih godina, između 1964. i 1974., tada to nema nekog tek formalnog ili čak formalističkog značenja! Ta je činjenica imala veliko značenje za samoga Finka, ali i za veliki krug mnogih filozofa i sociologa, kao i za mnoge teoretičare raznih profila iz cijeloga svijeta, ne samo Europe. Ti susreti u Korčuli, na primjer, bijahu tada nešto jedinstveno u svijetu, gotovo kao jedino mjesto u to vrijeme gdje je bilo moguće – i to u jednoj takozvanoj »socijalističkoj zemlji« – posve otvoreno i dokraja kritički raspravljati o najbitnijim problemima sadašnjosti. Ta je mogućnost i otvorenost bila tada vrlo često isticana i posebno hvaljena od strane svih učesnika Škole, jer je to bilo mjesto susreta najznačajnijih filozofa i sociologa Zapada i Istoka, što je bila zasluga prvenstveno zagrebačkih filozofa, priznata kao takva od svih učesnika Škole.

Svoj prilog svemu tome dao je Fink punim srcem. On se doista osjećao prvim sudionikom u odjelovljenju tog univerzalnog duha i zajedništva na istom velikom poslu ozbiljenja nečega dobrog, tako da je to duhovno djelatno srodstvo na istom zadatku jedinstvenog intelektualnoga karaktera sa zagrebačkim kolegama bilo više od običnog prijateljstva, iako je uzajamna simpatija pritom stalno bila na djelu.

Što se pak tiče često osporavane otvorenosti djelatnosti Škole za filozofe i teoretičare najrazličitijih provenijencija, mogao bih tome u prilog navesti da sam ja osobno na zasjedanje ljetne škole u Korčulu pozvao patera Gustava Wettera iz Vatikana (Gregorianum), a on me tada, kao prvo, upitao može li na tom skupu sasvim otvoreno i kritički govoriti o marksizmu i socijalizmu. Odgovorio sam mu: »Gospodine Wetter, govorite samo kritički, i to oštro kritički o svemu što namjeravate, jer je Korčula otvorena tribina za sva mišljenja!«, nakon čega je on u diskusiji bio vrlo kritički nastrojen. Ja sam mu jedino nakon diskusije napomenuo da je on uvjeren kako je pritom kritizirao socijalizam, a ne zna da je njegova kritika bila samo kritika staljinizma. Na moju primjedbu on me začuđeno pogledao i srdačno se nasmijao klimajući glavom u nevjerici!

U našem prijateljskom susretanju s Finkom bio je, dakle, na djelu duh srodnosti u bitnome, a upravo je to bila ta osnova za uzajamno razumijevanje, prije svega u onome ljudskome. Eugen Fink bio mi je pravi uzor, a sve te njegove značajke bile su čvrsta osnova za naše prijateljstvo. Kad bi se on, na primjer, na svoj način lagano smješkao, onako za sebe sama, iz njega je zračila jedna dobrota, koja se ne da lako opisati... Nakon tih sporadičkih, ali vrlo dubokih odnosa s Eugenom, ja sam uvijek iznova razmišljao o tome i uvjeravao se u to kako bi svi filozofi, poput Finka, trebali da budu takvi, naime prije svega ljudi koji svagda nešto dobro ne samo misle, nego da bi takvima također morali biti, i to djelatno u životu, inače se to tzv. mišljenje može lako samo »dobro glumiti«, što se onda pretvara u puku laž! Kako se, naime, jedno može misliti, a pritom nešto drugo ili posve drugačije biti i živjeti, to jest i uvijek ostaje otvoreno pitanje! Inače su ti filozofi samo »dobri glumci« vlastita života i ništa drugo. To onda znači: filozofi moraju biti dobri ljudi i živjeti ono što tako dobro misle, ako misle. Jer već po svom pozivu mogli bi oni drugim ljudima prenijeti i posredovati nešto dobro, upravo poput našeg Eugena!

U tom smislu, jednom sam Finku u razgovoru u Freiburgu rekao ovo:

»Ti znaš sasvim dobro, Eugen, što izvorno tvoje ime na grčkom znači – ono 'eu' znači dobro, a ono 'gen' dolazi od 'rođen'! Ti si dakle već po svom

imenu 'dobrorođeni', a to si ti naknadno i dokazao čitavim svojim životom kao čovjek i mislilac i ne najzad kao moj dobar prijatelj.«

Nakon kratke pauze rekao je Eugen posve tiho: »Da, to zvuči jako lijepo, ali još ljepše iz tvojih ustiju! Hvala, Milane!«

A tada smo se obojica srdačno nasmijali.

1970. godine bio sam pet mjeseci u Freiburgu kao stipendist Zaklade Alexander von Humboldt i ta mi je godina ostala u najdubljem sjećanju. Tada sam, kao prvo, imao priliku razgovarati s Finkom o problemima o kojima je on pisao u svojoj poznatoj knjizi pod naslovom *Osnovni fenomeni ljudskog opstanka*, koju je u to vrijeme pripremao za objavljivanje. O tome smo dakle vrlo često diskutirali, što je za mene bilo ne samo korisno nego jedino pravo misaono »osvježenje«.

Drugo, za vrijeme mog boravka u Freiburgu održao sam već napisano i za Korčulu pripremljeno predavanje pod naslovom »Hegel – metafizika ili revolucija«, za opću temu Škole 1970., »Hegel i naše vrijeme«, posvećeno dvjestogodišnjici Hegelova rođenja. Eugen je već tada pročitao moj tekst i predložio da to predavanje održim u »Studium generale« kojeg je on tada vodio na Univerzitetu u Freiburgu.

Treće, te 1970. godine bio je kod Finka gost poznati češki filozof fenomenološke orijentacije Jan Patočka, kojeg sam tada prvi put susreo. Sjećam se da je Fink tada svog dobrog prijatelja Patočku nagovarao da zauvijek ostane u Freiburgu, zbog tadašnjih oštrih napada na njega u njegovoj domovini od strane staljinista na vlasti. Patočka je, međutim, smatrao svojom obvezom vratiti se u Prag, gdje je nedugo nakon toga i umro, a Fink mu je, kako se sjećam, došao na pogreb.

Napokon, Fink je sa svojom suprugom Susanom i čitavom obitelji te godine bio u Korčuli, kao aktivni učesnik u zasjedanjima Škole, ali i kod mene u Lumbardi. Bili su to nezaboravno lijepi dani u mediteranskoj atmosferi i još ljepšem prijateljevanju. Pet godina nakon toga Eugen je umro, što je za mene i naš zagrebački krug predstavljalo golemi ljudski gubitak!

Deset godina kasnije bio sam s kolegom Gajom Petrovićem u Freiburgu na simpoziju u čast Eugena Finka, u diskusiji o njegovoj filozofiji, a 1995. bio sam opet aktivni učesnik u simpoziju posvećenu filozofiji Eugena Finka i Jana Patočke.

Eugen Fink bio je i ostao ne samo poznati europski filozof, i ne samo veliki mislilac današnjice, nego i izvanredno pošten čovjek i istinski prijatelj. Mogao bih, na kraju, od sveg srca i s najvećim poštovanjem reći: neću ga nikada, nikada zaboraviti!

Milan Kangrga

Eine Erinnerung an Eugen Fink

Zum 100. Geburtstag von Eugen Fink (1905–2005)

In Freiburg fand im Dezember 2005 ein philosophisches Symposium statt, das Eugen Fink, einem der bedeutendsten Philosophen unserer Zeit, gewidmet war. Über Fink als Philosophen, aber auch als Freund sprach bei dieser Gelegenheit auch der Verfasser dieses Artikels und unterstrich dabei Finks Interesse und den Beitrag, den dieser Denker zum hiesigen philosophischen Geschehen geleistet hat. Fink war als Vortragsredner, als Mitwirkender der bekannten »Korčulaner Sommerschule« und als Mitglied des Redaktionsrates der Fachzeitschrift Praxis tätig gewesen.

Schlüsselwörter

Eugen Fink, philosophisches Symposium, Beitrag zur Philosophie